

večer? — »Samo kravate nimam.« — »Dobro, pripeljte tisto žensko.«
In res je prišla v spremstvu dveh vsa objokana (gotovo zelo mučena), da bi me spoznala, ker je ona spremljala takrat ubitega Nemca. Na vprašanje, če sem ga jaz ubil, je mirno odgovorila: »Ta je prestar in predebel. Vsi, ki ste mi jin pokazali, so nedolžni. Ubijte raje mene, te pa izpustite.«

Potem so me zopet odpeljali v šempetrške zapore, tokrat v sobo št. 20. To je bila največja zaporniška soba in so ji rekli kar »ministrska soba«. V njej sem preživel 2 meseca, vedno v strahu, kdaj me bodo ustrelili. Po nekaj dneh pride k meni mlad detektiv, Goričan in pravi, če vem, da nas je 5 obsojenih na smrt, da bomo odšli v Begunje za talce. Iz naše sobe so jih večkrat pobrali in odpeljali sredi noči. Odpeljali so jih drugam, ker takrat v Ljubljani še niso streljali talcev. Ostali štirje »obsojeni« so bili v drugih celicah.

Spominjam se, da so fašisti nekoč sredi noči pridrveli v sobo in zavpili: »Tavčar!« Kar vrglo me je iz postelje: no, sem pomislil, je že po meni. Pa zagledam med njimi Plevnarjevega Staneta iz Skofje Loke, sina iz znane gostilne Plevna. Ta je bil uklenjen sredi fašistov in je s težavo spregovoril: »Jože, zvedel sem, da si tudi ti tukaj in bili so tako dobri, da

so mi dovolili, da preko tebe izročim zadnji pozdrav za svojo mater. Mogoče boš ti tako srečen, da ga boš lahko izročil. Mene peljejo v Begunje, saj veš, kaj me čaka...«

Pomislil sem: danes odhajaš ti, jutri že lahko jaz za teboj. Še danes sva oba dva živa in sva si imela veliko povedati ob srečanju po svobodi. — Za nas so rekli v Ljubljani, da ne bi bilo prav, če nas odpeljejo streljat v Begunje in so potem v Trstu ustrelili 10 študentov namesto nas, vsaj tako smo slišali.

V času, ko sem bil v šempeterskih zaporih, je 6 zapornikov pobegnilo iz zapore: Luka Leskošek, dva brata Majcna, 18-letni Pokovec, Revelanti, enega imena pa se ne morem spomniti. Pobegnili so skozi okno v kurilnici pri kopalnici, skozi prežagane »gavtres«. Zadnji je zlezal skozi okno Pokovec. Kmalu je za njimi zagrmelo iz pušk, po hodnikih se je pričelo tekanje in je bila sploh velika zmešnjava v zaporih. Pričeli so nas šteti po zaporih in so kričali, zaklenili so nas, zabili okna, da nam je primanjkovalo zraka. Kasneje smo s klopmi zbijali po vratih in dosegli, da so nam odprli vsaj za četrto ure, da se nismo zadušili.

Ti spomini me spremljajo skozi življenje. Dočakal sem 72 let in živim z majhno invalidsko pokojnino v Puštalu.

Jože Tavčar

SPOMINI NA

Leto 1941

Dne 27. marca 1941 je bila v Beogradu strmoglavljena vlada Cvetkovič-Maček, ki je nekaj dni prej podpisala pristop k tako imenovanemu trojnemu paktu, mladoletni kralj Peter II. pa je zasedel prestol svojega očeta.

Tedaj je sklical oficirski zbor v Gorenji vasi sestanek, ki naj bi bil v Sokolskem domu in ki naj bi se ga poleg oficirjev udeležili tudi člani sokolskega društva Gorenja vas-Poljane, učitelstvo in še več drugih. Namen sestanka je bil, da se slovesno proslavi zasedba prestola mladega kralja. Pri tem je imel mladi načelnik društva Rudolf Robnik za telovadec nagovor pred vrsto. V svojem govoru je poudaril možnost, da pride do vojne. Svoj govor je zaključil s krepkim »zdravo« in pri tem dvignil stisnjeno pest.

Ko so oficirji videli, da je svoj govor končal s komunističnim pozdravom

LETA 1941—1943

so nekateri med njimi ogorčeno hiteli proti njemu. S pomočjo kapitana I. k. Slavka Hudalesa, ki je bil v gimnaziji moj sošolec, takrat pa komandant posadnega bataljona, ki je imel brati sektor Gorenja vas tako imenovane »Rupnikove linije«, se mi je posrečilo pomiriti razburjene duhove s pojasnilom, da je Robnik hotel poudariti, da bo poleg orožja govorila tudi gola pest. Kasneje pa sem bil sam prepričan o tem, kar sem že prej domneval, da je bil Robnik ilegalno skopjevec. Tudi o njegovem starejšem prijatelju Antonu Dermotu, ki je bil praporščak društva in doma tudi iz Zabjeh vasi, sem isto domneval. Zal sta oba bistra in zavedna fanta postala žrtvi za osvoboditev slovenskega naroda. Robnik je padel s svojo skupino, potem ko se je po dražgoški bitki zatekel k Muhu v Vinharje, 23. februarja 1942 v boju zaradi izdejstva; Dermot je bil tudi izdan in padel kot talec v Dragi dne 3. januarja 1942. Pripominjam naj, da je poleg imen

vanih dveh padlo še več članov društva med njimi tudi jugoslovanski kolesarski prvak Janjez Peteranč iz Delnic nad Poljanami. Veliko Gorenjevaščanov se je udeležilo tudi dražgoške bitke, nekaj je bilo mrtvih in ranjenih, zatajil pa ni nihče.

Se nekaj besed o takratnih razmerah v Gorenji vasi. Večina domačinov moškega spola je bila poleg delavcev iz skoraj vse takratne Jugoslavije zaposlenih pri gradnji tako imenovane »Rupnikove linije«, tako da sem imel poleg službe banovinskega zdravnika skrbeti še za zdravje do 4.000 aktivnih zavarovancev in njihovih svojcev. V mojem zdravniškem okolišu je bilo zgrajenih najmanj 200 objektov in pristopne ceste do njih. Seveda je bila gradnja objektov »tajna« in zaradi tega je bil zaplenjen marsikateri nedolžni film, letoviščarjev, ki so vsako poletje obiskovali Gorenjo vas kot zelo priljubljen letoviščarski kraj. Nadzorni inženir pri gradnji utrdil je bil sorazmerno mlad in se je pisal Ščurovski. Njemu so bili podrejeni mnogi oficirji-inženirji in še veliko število civilnih inženirjev in tehnikov. Kakšnega pokolenja je bil Ščurovski nisem vedel, pač pa sem izvedel, da je bila njegova mati Nemka iz sednje Avstrije, ki je bila takrat že pod Hitlerjevo oblastjo, zvedel sem tudi, da je njen sin večkrat s svojim avtom peljal čez mejo v Avstrijo, kar je v meni vzbudilo sum, da tu ni vse v redu. Ta sum sem izrazil mlademu kapetanu I. kl. Vlahoviču, ki sem ga dobro poznal in često govoril z njim. Ko sem mu povedal, kaj sumim, je pobeдел in mi dejal, da tega skoraj ne more verjeti, da pa se bo za stvar pozanimal. Ko sem ga čez kakih 14 dni spet videl, mi je povedal, da je bil moj sum upravičen in je o tem že poročal nadrejeni oblasti. Čez nekaj dni sem zvedel, da je bil kapetan Vlahovič brzojavno premiščen v Novi Sad. Koj sem to doznal, sem se zavedal, kaj to pomeni. Sploh so bili ljudje takrat slabo poučeni, mnogi so bili celo navdušeni nad nacizmom, ker so pričakovali same dobre roče.

Po 27. marcu so se dogodki hitro odvijali. Dne 30. marca sem moral ob mobilizaciji v bolnico Kaniđa pri Novem mestu, kjer so mi poverili funkcijo rentgenologa. Dne 6. aprila 1941 so Nemci v bombnem napadu razrušili Beograd, dne 11. aprila so bombardirali Novo mesto, a mi ni bilo nobene škode, ker so zgrešili mesto čez Krko. Dne 13. aprila sem se vrčal s svojim vozom domov in sem v Kurji vasi pod Šentjoštom že pretekel

kolono Italijanov, ki so mi spustili naprej, ker sem jim natvezil, da sem bil na obisku pri bolniku, oddaljenem od mojega okoliša. Ker sem bil v civilni obleki so mi veličini me pustili. Dne 14. aprila so se Italijani plaho približali Gorenji vasi, ki jo je jugoslovanska vojska že pred dnevi zapustila. Konec aprila so prišli v Gorenjo vas Nemci in sicer trije gestapovci, ki so se najprej oglasili pri meni, ker sem bil po njihovih podatkih zaznamovan kot »antinaristični element«. Meni so bili Nemci zoprni, že iz za prvo svetovne vojne, ko sem služil v avstroogrški vojski in sem bil v ofitirski šoli skupaj z zagriženimi nemškimi Korošci, ki so nas Slovence sovražno in zviška gledali ter nam često »postregli s sovokami«. Pred ljudmi nisem skeval odpora do Nemcev in sem jim svoje mnenje tudi utemeljel. Zato se nisem prav nič začudil, da so se oglasili Nemci najprej pri meni.

Doma me niso našli, ker sem bil na obisku pri bolniku, oddaljenim 3 km od Gorenje vasi. Ker so gestapovci mislili, da sem se pred njimi skrival, so surovo nastopali proti moji ženi in ji zabicali, da jih moram počakati, ko se vrnem. Kmalu po mojem povratku domov so prišli in me zasliševali ter grdo gledali. Ker sem jim odgovarjal v gladki nemščini, so se čudili in bili prepričani, da je moral biti eden mojih staršev nemškega rodu, kar pa sem gladko zanikal. Naslednji dan so se zopet oglasili in zaplenili vso zalogo bencina, ki sem ga imel.

Spominjam se, da so za prvi maj zahtevali naj izobesimo zastavo okljuka s tim križem, ko so takrat še prisotni Italijani to videli, so zahtevali, da na drugi strani hiše izobesimo še italijansko zastavo, čemu smo se potihoma smejala.

Čez nekaj dni je prišla tako imenovana »Rassenkommission«, ki je opravila svoje delo, ter se je začelo preseljevanje ljudi, ki jim niso ustrezali. Za prevoz teh ljudi v Sentvid so potrebovali avtomobile, zato se je tudi pri meni oglasil zloglasni loščki gestapovec Pfeifer in mi povedal, da si bodo za nekaj dni vzeli moj avtomobil. Bila je kolona 3.000 km prevoznih škoda Obenem mi je prepovedal uporabo vozal v poklone namena. Ker sem vedel, da avtomobil če gre iz hiše, dne bora več videl, sem se naslednji dan preden je prišel ponj Pfeifer peljal z avtobusom in Skofjo Loko, da poskusim če bi se dala kaj ukreniti, čer sem se zavedal, kako bi bilo če bi v tem voznem okolišu ostal brez voza. Loka iz Skofje Loke »ne se«

V Skofji Loki sem vprašal, kje je »Kreisleiter« in se podal v meščansko šolo, kjer so bile nemške okrajne oblasti. Ko sem iskal po poslopiju, kam bi se obrnil, me je v lepi slovenščini (slovensko takrat v tem poslopiju nihče ni upal govoriti), nagovorila oseba, ki je prav tedaj prišla iz neke sobe in v kateri sem spoznal sina nekega Milavca, ki je skoraj vsako leto prihajal z družino v Gorenjo vas na letovanje. Vedel sem, da je njegova mati Dunajčanka in sem tudi njega zdravil zaradi obolenja srca. O njem sem vedel, da je zapriseženi tolmač slovenskega jezika na sodišču v Ljubljani. Milavec mi je povedal, da je v Skofji Loki namestnik »Kreisleiterja« in me vprašal, če mi lahko s čim ustreže. Ko sem mu povedal, da bi rad dobil dovoljenje, da smem uporabljati v poklicne namene svoj avto, je stopil takoj k prometnemu referentu in mi prinesel potrdilo, da smem voziti s svojim vozom s pripombo, da sme uporabljati voz izključno le še ena oseba, ki jo sprejemam sam. Ker sem mu zamolčal, da mi je gestapo zaplenil voz, sem ga za vsak primer še vprašal, če mi lahko voz zapleni gestapo. Odgovoril mi je, naj potrdilo nalepim na vetrobransko steklo in da nima nihče pravice vzeti voza ali se mi vsiliti kot sopotnik.

Milavec mi je tudi pomagal, da sem spravil iz Ljubljane sinova, ki sta tam študirala na gimnaziji. Končno naj omenim, da sem Milavca še enkrat videl, in sicer v oktobru istega leta, ko je prišel k meni v Gorenjo vas in me prosil, če bi lahko na samem govoril z menoj. Ko sem ga privedel v svoje stanovanje, me je najprej vprašal za moje mnenje, če bo Hitler vojno, ki jo je pričel, tudi dobil. Ker mu, razumljivo, nisem mogel zupati, sem odgovoril: »Zgodovina nas uči, da je vsak, ki je osvajalno vojno pričel, tudi vojno izgubil.« Ko je videl, kako mislim, mi je povedal, da je istega mnenja kot jaz in mi zaupal, da bi rad zapustil Skofjo Loko, in prosil, naj mu jaz pri tem pomagam. Zmenila sva se, da ga bom napolnil k primariju internega oddelka bolnice v Ljubljani dr. Merčunu, ki je bil moj vojni tovariš v prvi svetovni vojni od začetka, ko je bil naš letnik vpoklican, pa do konca, ko je Avstroogrška propadla. Napisal sem za Milavca ustrezno potrdilo s pripombo, da je nujno potrebno, da ga ponovno zdravi primarij dr. Merčun v Ljubljani. Nekaj dni pozneje sem izvedel, da je Milavec »čez noč« izginil iz Skofje Loke. Po vojni

sem zvedel, da je bil občinski tajnik v Rakeku in da so ga baje nekega jutra našli mrtvega v njegovem stanovanju. Verjetno ga je ubil kak nemški agent, kot so to Nemci napravili z vsakim, ki se jim je izneveril.

Ko so v juniju 1941 Nemci napadli Sovjetsko zvezo, je pritekel k meni sosed Ivo Sorli, mi povedal to novico in me prosil, naj mu povem, kakšna je ruska zastava, ker bodo v nekaj dneh Rusi tu. Zgodilo se je drugače. Nekaj dni zatem so Sorlija z vso družino izselili v Srbijo, začela so se tudi preganjanja in zapiranja. Tudi jaz sem bil zaupno obveščen, da sem bil določen za preselitev, vendar se to ni zgodilo.

V teh dneh sem govoril z Jožetom Demšarjem iz Gorenje vasi, ki mi je zaupal, da se bo treba začeti okupatorju upirati. Kako so trezni ljudje presojali položaj, naj pove sledeče: Verjetno je prinesel na mizo v čakalnici občinski sluga dvojezični stenski časopis, ki je na običajen način hvalil nacizem in dobrote, ki jih prinaša in se je končal s pripovedko o kralju Matjažu, s pripombo, da je pričakovani kralj — Adolf Hitler. V čakalnici, ko sem vanjo pogledal, sem videl samo nekega moža z Visokega, ki je prebiral imenovani časopis. Ko je prebral, sem ga vprašal, kako ga presoja. »Kaj naj rečem na to.« mi odvrne, »pregovor pravi, da je papir potrpeljav.«

Konec junija, bilo je verjetno na predvečer Vidovega dne, smo slišali za vasjo silovito pokanje iz pušk in rafale iz mitraljeza. Ko sem v juliju cepil otroke proti kozam, sem opazil v Malenskem vrhu na opeki nizkega kozolčka zapisane sledeče verze: »Oj, kako ptički pojo, oj, kako rožce cveto, na Malenskem vrhu zares je lepo. Vidov dan 1941.« Tedaj sem se spomnil na streljanje, ki so ga demonstrativno uprizorili prvi partizani.

V juniju 1941 nas je več moških sklical k že omenjenemu Jožetu Demšarju Maks Krmelj iz Poljan in ustanovil krajevno organizacijo OF za Gorenjo vas. Ze večkrat prej sem govoril z možem, ki je stanoval v hiši poleg Demšarjeve in se pisal Anton Oblak. Mož je šepal, ker je imel eno nogo trdo v kolenu. Bil je prekupčevalec z živino. V pogovorih z njim sem domneval, da je organiziran komunist in da mu lahko zaupam. Verjetno je bilo konec julija, ko mi je mlajši sin zaupal, da je izvohal ob nekem bližnjem bunkerju jugoslovanski mitraljez in en zaboj municije. To sem spo-

ročil Oblaku, ki je poskrbel, da je najdeno orožje prišlo v prave roke.

Cas je tekel, vedel pa nisem, kaj se godi po svetu, ker so nam Nemci pobrali radioaparate. Od zanesljivih ljudi sem pa izvedel, da se je začel odpor proti okupatorju in da se bo gozdovih že zbirajo borci za svobodo. Izvedel sem tudi za sabotažne akcije partizanov in nečloveško divjanje okupatorja.

V začetku jeseni sem izvedel, da se je v dolini pojavil Slavko Sorli, ki je zbežal iz pregnanstva v Srbiji in se večinoma peš vrnil domov. Slišali smo za njegovo odisejajo, kako se je izmuznil iz krempljev ustašev, ki jim je padel v roke, in kako se mu je posrečilo, da je brez osebnih dokumentov prišel domov. Seveda se je moral skrivati pred Nemci in so le redki izvedeli za njegovo skrivališče. Vsak dan smo slišali kaj novega, kar nas je hrabrilo in dvigalo naše upanje. Tako je prišel december in z njim tudi Poljanska vstaja.

Dne 6. decembra so me poklicali Nemci in mi povedali, da moram v Črni vrh nad Polhovim gradcem. Spotoma sem izvedel, da so partizani napadli nemško postojanko v Črnem vrhu in sta bila pri tem ranjena dva Nemca; partizani so pri akciji ujeli tudi nekega koroškega Slovence, ki je Nemcem kuhal, a je nato ušel. Z avtom sem lahko prišel samo do Lučin. Tam sta se mi pridružila dva pripadnika nemške obmejne straže in sem moral z njima pod Pasjo ravno iti peš v Črni vrh. Med potjo sta se moja spremljevalca neprestano ozirala, če jima morja grozi kaka nevarnost, dočim sem bil sam prepričan, da nisem ogrožen, ker me vsi ljudje poznajo.

V Črnem vrhu sem oba ranjena Nemca obvezal, obenem pa sem obvezal meni dobro znanega ilegalca Maksa Kalana iz Hotovlje, ki je bil pri prehodu čez mejo (šel je bil v Ljubljano po nalogo sekretarja KP Kebeta) ranjen v stegno. Nemci so me pozvali, naj bom prevajalec pri zaslišanju. Rad sem jim ustregel in sem ranjenca tako »zasliševal«, kot je bilo v njegov prid in v prid naši stvari. Za vse tri ranjence sem izstavil napotnice za kirurški oddelek na Goliniku, kjer je bil šef strupeni nacist dr. Samonigg. Ker sem vedel, da bo zadevo reševal tudi gestapo, sem poročilo vodji nemške postojanke diktiral v tem smislu, da je ranjeni ilegalac v prav nedolžni zadevi prekorščil mejo. Ranjenec je prišel ozdravljen z Golinika ter je še naprej delal v ilegalji in srečno dočakal osvoboditev.

Dne 12. decembra je Cankarjev bataljon napadel kolono nemških policistov in jih 46 ubil, pri čemer sta bila ranjena dva partizana. Dva dni kasneje me je Anton Oblak poiskal na domu in me naprosil, da bi šel v Kremenek obvezat dva ranjena partizana. Takoj sem pristal, le naprosil sem ga, naj poskrbi, da me bo ob 10 uri zvečer na določenem mestu pričakal zanesljiv človek, ki me bo vodil k ranjencema. (Pozno uro sem si izbral, ker je bila v moji sosesčini nemška žandarmerija in bi me lahko opazil kak žandar in me vprašal, kam sem namenjen.) Ko sem prišel ob napovedani uri na dogovorjeno mesto, me je že čakal fant, ki me je nato pripeljal k ranjencema. Bila sta to Jeseničan Kravs in Dacar iz Lesc pri Bledu. Kot sem izvedel po osvoboditvi, sta oba padla v Krmi v letu 1942. Kravs je bil ranjen v meča in vrat, Dacar pa v nadlaket. Vse rane so bile lažje in sem jih obvezal, ranjencema pa sem dal serum proti tetanusu. Naj pripomnim, da je bila mala »hiša«, kjer sta bila oba ranjenca, polna domačinov, ki so gledali fotografije, ki sta jih ranjenca pobrala padlim Nemcem. Slike so prikazovale grozodejstva, ki so jih Nemci zagrešili na Poljskem, nad čemer so se ljudje, ki so slike gledali, zelo zgražali. Vsa čast tudi njihovi molčečnosti, ker Nemci niso nikdar zvedeli za ta moj obisk, kar bi bila moja poguba, saj so bili Nemci besni zaradi poboja policistov.

Dne 21. decembra smo slišali pozno zvečer zelo močno brnenje težjih vozil. Ko smo previdno pogledali skozi okno, smo videli veliko število kamionov, polnih nemškega vojaštva. Prepričani smo bili, da so prišli preseljevat. V naslednjih božičnih dneh je bilo vse polno nemških vojakov. Zvedeli smo, da se je pričela Poljanska vstaja in so se bili ogorčeni boji nad Poljanami in v Bukovem vrhu. Takrat je izginilo v hribe skoraj vse, kar je bilo moškega iz vse Poljanske doline, Cankarjev bataljon pa se je premaknil na Selško.

Leto 1942

Po Poljanski vstaji so Nemci pozvali može in fante, naj se javijo na pristojnih žandarmerijah, češ da se jim ne bo nič zgodilo, če se prijavijo. Mnogo se jih je javilo, Nemci pa so jih zbrali in odpeljali v taborišča Reichenau na Zgornjem Avstrijskem, od koder so se čez leto dni vrnili. Leta 1942 je bilo za partizane eno najhujših v vseh letih druge svetov-

ne vojne. Kmalu po novem letu so pričeli Nemci iskati ostale udeležence Poljsanske vstaje in so jih s pomočjo izdajalcev tudi precej našli. Mnogé so aretirali na domu. Jih odgnali v Begunje in jih veliko ustrelili v bližnji Dragi.

Od 9. do 11. januarja se je bila edinstvena Dražgoška bitka. Naši borci so se bili v najhujšem mrazu, tako, da jim je olje zamrznilo v mitraljejih, ki so jih morali dobesedno greti na prsih. Umik iz Dražgoš je trajal več dni med stalnimi borbami v težkem snegu; tako da se danes čudimo, kako so borci te nadčloveške napore vzdržali. Borci so se po skupinah zatekali v hiše, ki so veljale za zanesljive. Tako se je zatekel kot je omenjeno: Rudič Robnik s svojo skupino borcev k Mraku v Vinharje, kjer so se hoteli odpočiti in popraviti svojo opremo. Izdajalec je izvedel, kje so borci in o tem obvestil Nemce. Nemci so, verjetno vodeni od izdajalca, neopazno prišli do hiše na slemenu in jo obkrožili.

Ko so borci spoznali, da so obkroženi, so poskusili izpad. Dobro mi je še v spominu, kako je, po pripovedi preživelih očitovcev, Ancin Lojz, tršat možak, star že nad štirideset let, sin babice iz Zabje vasi, dejal nekemu mlademu fantu, ki je hotel prvi napraviti izpad: »Ne ti, tebe je škoda, jaz poskusim, mene ni škoda.« Le redkim se je posrečilo prebiti se iz obroča in nekaj jih je bilo pri tem ranjenih. Tako so našli Pavla Koširja, Platiševca iz Bukovega vrha, ki je bil ranjen v koleno in ni mogel po visokem snegu zbežati, prazneje zamrznjenega v snegu. Hišo in gospodarsko poslopje so Nemci nato zažgali, lastnika Kalana pa iz vsi družino odgnali v taborišče, od koder so se po osvojitvi srečno vrnili domov. Na ta dogodek, ki se je zgodil 23. januarja 1942, spominja spominska plošča, ki je vzidana v Kalanovi hiši v Vinharjih.

Dne 25. januarja so me klicali v Kremenek k Perku, kamor se je zatekel po bojih, ki so se bili konec leta 1941 v Bukovem vrhu, ranjeni Franc Oblak, ki je bil ranjen v poštaket, pri čemer mu je bila razbita kost. Na poti k njemu sem videl v snegu kri, kjer so ubili Albina Oblaka, tistega, ki me je vodil v Kremenek 14. decembra 1941, ko sem šel obvežat ranjenega Jeseničana Kravsa in Dacarja iz Lesca. Na tej poti sem videl tudi, kje so Nemci ubili Jožeta Klisovca. Kolikor se morem spominjati, sem pri Perku izvedel, da sta se premirala Oblak in Klisovec pri Bostencu grela na peči, bila pa

sta izdana; Nemci so ju potegnili s peči, ju odgnali v gozd in ustrelili. Naj pripomnim še, da sem po osvoboditvi izvedel, da so črnovski belogardisti Franca Oblaka ubili 6. januarja 1945.

Ko sem se dne 10. februarja z očetovega pogreba vrnil v Gorenjo vas, sem izvedel, da je prav tako kot leta 1941 Milavec čez noč izginil iz Gorenje vasi tukajšnji župan inž. Alojz Mlakar. Bil je gozdar in je prišel sem v letu 1939 ter bil v službi pri »štabu utrdživanja«. Ko so Nemci izabili tukajšnjega župana Janeza Mraka v Srbijo, so na njegovo mesto postavili Mlakarja, ki sem ga dobro poznal in mi je pogosto zaupal kako »službeno tajnost«. Tako mi je povedal, da so Nemci začasno zaključili preseljevanja s pridržkom, da bodo nas Slovence po uspešno končani vojni vse preselili na polotok Krim med Azorskimi in Crnim morjem. Ko so Nemci po Poljski vstaji za en dan zapustili postojanko v Poljanah in Gorenjo vasi in povedali, da se bodo še vrnili, je veliko ljudi iz Gorenje vasi zbežalo ilegalno čez mejo v Ljubljano. Ko se jih je nekaj od njih vrnilo, so se morali zagovarjati na memški žandarmeriji. Župan Mlakar mi je zaupno pokazal akt, kako je žandarmerija utemeljevala pobege nekaterih.

Dne 19. januarja 1943 so Nemci ubili Bineta Mlakarja in njegovo zaročenko Nado Tavčar, ki sta bila izdana. Konec februarja smo videli ostuden prizor. Iz žandarmerije so vsega pretepenega privlekli Alojza Osredkarja iz Gorenje vasi in ga, ker sam ni mogel zlesti na kamion, surovo vrgli na voz in odpeljali, verjetno zato, ker so zvedeli, da je njegov vnuk Viktor v partizanih. Stari mož je bil tako pretepen, da je nekaj dni pozneje umrl.

Dne 26. januarja so Nemci ustrelili v Crnem vrhu starejšega moža po domače Narigaria. Tedaj je prišlo do spopada med njimi in partizani. Med partizani je bil že ponovno omenjeni Anton Oblak, ki se mu je, kljub trdemu kolenu, posrečilo zlesti na drevo, iz katerega je z brzostrelko kosil Nemce. Zal so ga Nemci ubili in z njim tudi enega od organizatorjev upora v Poljski dolini.

Aprila 1942 je bila dograjena prva partizanska bolnica v Sloveniji, ki jo je uspešno vodil bolničar bivše jugoslovanske vojske Gregor Rупnik Grogga, ki je imel svoje posestvo v bližnji v Srednji vasi. Bolnica je znana pod imenom »Za križem« in je bila pod imenom »Za križem« v Poljski dolini. Bolnica je bila dograjena v Poljski dolini, v Dražgoški bitki, sem imel poleg bolnikov dosti opraviti z ozeblimi borci. Pri

gosto sem pri Anžonovcu ilegalno zdravil partizane in tam tudi amputiral nekaj odmrlih prstov na nogah. Bolne in ranjene borce sem zdravil tudi po drugih hišah. Posebno je skrbel za bolne in poškodovane borce v bratovi hiši pogumna in požrtvovalna aktivistka Jelka Demšar, ki je redno odnašala od mene obvezila: tu mi prinašala od Anžonoveca in iz bližnje tehnike, ki je bila v Zabji vasi in jo je vodil Edo Bregar-Don, propagandni material.

Dne 22. julija, ko sem šel k nekemu bolniku v Hlavče njive, sem videl med potjo požar v Žirovskem vrhu. Ko sem prišel domov, sem izvedel, da so Nemci požgali domove pri Filipiču in v Zalesju v Žirovskem vrhu, kjer so dobili prijavo, da so tam partizani. Filipiča so ubili in vrgli v ogenj, Zaleske pa odgnali v taborišče.

Spomladi 1942 so naši borci (kolikor se spomnjam je bila to Poljanska četa) ustavili žirovski avtobus in zahtevali naj izstopijo vsi Nemci. Stiri je uniformirani Nemci so takoj izstopili in padli, peti, ki je bil član žirovske žandarmerije, pa si je vzel za ščit ineko potnico in skočil iz nje v grmovje. Ko sem prišel z avtom do Maharijeve grape, kjer se je to zgodilo, sem videl na tleh ležati štiri padle nemške vojake in avtobus, ki so ga borci zažgali in je že dogoreval. Poleg tega sem tam našel še ženo, ki jo je pobegli zahtevali uporabiti kot ščit. Ko so borci streljali za pobeglimi Nemci, me en strel zadell tudi ženo in ji strl piškal na koga. Žena, Mežnarjeva iz Bukovega vrha, se je vračala z obiska pri svojcih, ker je bila doma na Žirovskem. Ranjenko sem poslal na Golnik. Dobila je vnetje kosti in kosinega mozga in se ji je še več let »ghojilo«.

Priimek njenega »finega kavalirja« včasih danes pomnim, pisal se je Petritz. Naj pomnim, da je poslednji avtobus v Žiri pod varstvom vojaštva, domačini so jih nazivali »angelčki«. Nekdo so naši borci napadli tudi to spremstvo, bilo jih je osem, jih ubili in poslednji so Nemci avtobusno progo Skofja Loka—Žiri uknili.

V začetku poletja 1942 je prišel k meni Lado Jamar iz Poljan in povedal, da ga je poslal Maks Kalan iz Hotovelj s prošnjo, naj pridem k njemu na dom. Ko sem se prošnji odzval, sem našel pri Kalanu medicina Janaža Kmetja-Mirkja, ki mi je povedal, da opraviš v partizanih službo zdravnika. Ker sem imel s seboj zdravniško torbo, sem mu dal nekaj dinstri mento in več obvezilnega materiala. Tedaj mi je Kmetj pojasnil, kakšno delo

igrajo četniki. Njega nisem več videl, zvedel sem pa, da je deloval na Selskem in da je padel njegov kurir, Franc Galič iz Hotovelj, mesec dni kasneje.

Prvi dni avgusta so hoteli Nemci okupirati ozemlje od partizanov in izvedli so to, imenovano »blegoško hajko«. Med vsob okupacijo so bile zime zelo hude in poletja zelo vroča, in tudi tokrat je bila večina vročina. V hajki je padlo veliko borcev domačnov. Dobro se spominjam, da mi je pripovedoval Pavel Ingljč-Bar, kako so se skrivali v klesanih dreves in kako je trpel žejo, ker so bili pod drevesom in v bližini Nemci in se ni smel gati, da ga ne bi opazili ter je moral lačen in žejen čakati, da so odšli. Nemci so takrat temeljito prečesali vse ozemlje in je le koga iz gozda prebrčali da ni bilo še več živih.

Jeseni sem se povezal z Zanim Miklavcem, lastnikom tekstilne tovarne v Medvodah. Prizadevno je pobiral prispevke za OF in imel lep odnos do delavcev in uslužbencev, ki se temeljito medsebojno znanjanju. V istem času sem navezal stike tudi s Tobroni vodjem podjetja »Cehostaklo« v Sentvidu. Pri njem sem že pred vojno naročal steklenice za svojo hišno lekarno. Tober je bil zaveden Čeh in tudi goreč pristaž OF. Dajal mi je mnogo materiala za borce, posebno še termovke, kar so mnogo pripomogle našim borci. Mlaže in prenesli tudi hudo zimo 1942—1943.

Dne 20. oktobra so me poklicali k Minu v Dolge njive pri Lucinah k mladem fantu, ki so ga Nemci poslali iz taborišča Mauthausen, kjer je prebil šest mesecev nemškega prisilnega dela. Bil je do 1923 leta rojeni Albin Košir. Ko sem ga preiskoval, sem videl, da bojuje na težki pljučni tuberkulozi in da ima po nogah vse poimno ožgojenih ran. Ko sem ga vprašal, od kje izvirajo ti ožgojki, mi ni odgovoril. Ker sem sumil, da so ga pri odpustu zastrašili, da ne sme ničesar povedati, sem mu zagotovil, da mi lahko brez skrbi vse zaupa, naka mi je povedal sledečo zgodbo: »Sredi januarja sem se s sestricu v Hlavče njive. Vprašal me je, če imamo kaj surovega masla, ker mi ga lahko da za domov. Dal mi ga je približno 1 kilogram. Na pot in domov sem srečal nemškega vojaka, ki me je ustavil in vprašal, kam sem namenjen. Ko sem mu vse razložil, mi je rekel, da sem aretiran in merje odgnal na žandarmerijo v Gorrenjo vas, kjer je izpovedal, da menje prijeb zato, ker sem nameraval prethotapiti njez mejo s surovo maslo. Verjeli so

mu, mene pa obsodili na šest mesecev prisilnega dela. V Mauthausenu sem moral delati v kamnolomu, kjer so me kamni ranili po nogah. Ko sem zbolel in tako oslabil, da nisem mogel več opravljati težkega dela, so me strahovito pretepali. Ko sem se vrnil s tega obiska domov, sem šel na žandarmerijo in povedal vpričo nekega gestapovca vso zgodbo s pripombo, da je tako ravnanje z ljudmi nečloveško, nakar se je gestapovec cinično nasmehnil in rekel: »Je pač vojna.« Imenovani fant je nekaj dni kasneje umrl.

Leto 1943

To leto je bilo zame najbolj kočljivo, ker sem bil vpleten v več dogodkov, a so se srečno iztekli. V tem letu je bilo v dolini veliko žrtev, drznemu partizanu Baru pa se je posrečilo več akcij, ki so Nemcem povzročile precej neprilik.

Med nemške žandarje v Gorenjo vas je prišel zelo zagrizen in strupen mož, ki se je pisal Ottitsch in so ga nemške oblasti imenovale za »ortsgruppenleiterja NSDAP«. Oglasil se je pri meni v ordinaciji zaradi obolenja, ki ga je že dalj časa mučilo. Imel je ognjene vse dlesni in me prosil, naj ga rešim težav. Začel sem ga radikalno zdraviti in ga v dobrem tednu pozdravil. Čez kakšen mesec, verjetno v juniju, je prišel k meni Matevž Miklavčič, ki je sprejel od Nemcev neko funkcijo. Povedal mi je, da mi je prinesel tako imenovano »zeleno državljansko izkaznico« in zahteval od mene, naj mu izročim tisto, ki smo jo vsi prejeli in nas je naredila za »nemške državljane do preklica«. Ko sem mu povedal, da se mi zadeva zdi nerazumljiva, mi je povedal, da je pač dobil tak nalog. Postal naj bi torej pravnoveljaven nemški državljan. Ker sem imel to za velik »madež«, sem šel nekega dne v Kranj, poiskal neko nemško uradno osebo, ki sem jo dobro poznal in vedel, da ni navdušen nacist. Zaupal sim ji, da sem zaveden Slovenec, in prosil, naj poizve, kako je prišlo do tega in če bi se dalo anulirati. Odgovorila mi je, da bo skušala zadevo urediti v Celovcu s pripombo, da je zadeva zelo delikatna.

V nekaj dneh sem prejel pismo, da je tako odločil »Gaupersonalamt« v Celovcu in da bi se dalo anulirati, samo ne brez večjih posledic. Razumel sem. Če bi hotel stvar »pogrevati«, mi grozi, da me odženejo v Begunje. V pismu je bilo tudi sporočilo, da se je vse izvršilo na pobudo »ortsgruppenleiterja«. Na ta način sem

izvedel, da se imam za »uslugo« zahvaliti Ottitschu, ker sem ga pozdravil.

Navedel sem že, da sem za partizane ordiniral med drugim tudi pri Anžonovcu v Srednji vasi. Tam so bili včasih tudi zapadni sestanki ilegalcev. Dne 18. julija sem dobil sporočilo, da se moram popoldne javiti pri Anžonovcu, kjer bo tak zapadni sestanek. Ko sem prišel na dogovorjeni sestanek, sem tam našel Maksa Krmelja-Matijo in tri druge udeležence. Osnovna tema pogovora so bili različni poskusi okupatorskih organov za sodelovanje s partizani, ki so se bili takrat pojavili in katere smo ocenili kot sumljive in nesprejemljive.

Debata je bila zelo živahna in glasna. Kar naenkrat se pojavi hišna gospodinja in nas prosi, naj ne bomo tako glasni, ker so pod nami v gostilniški sobi vsi poljanski žandarji. Na to prošnjo reče Krmelj: »Hvala, Micka! Sedaj lahko brez skrbi razpravljamo dalje, ker nas varujejo poljanski žandarji.«

Nekdo je tudi predlagal, naj bi napadli Begunje in osvobodili številne talce, ki jih imajo tam Nemci zaprte. Temu predlogu sem ugovarjal z utemeljitvijo, da Nemci gotovo računajo na to možnost in so nanjo tudi pripravljani. Ob takem podvigu bi padlo najmanj dvesto borcev, Nemci pa bi, če bi jim slabo kazalo, gotovo postrelili vse talce, preden bi se vдали. Končno je še nekdo pripomnil, da so na progji Jesenice—Gorica Nemcem ugrabili vlak in pri tem zajeli štiri nemške oficirje. Ko so Nemci za to zvedeli, so zagrozili, da bodo za oficirje, če jih partizani ne bodo izpustili, postrelili v Begunjah večje število talcev. Zedinili smo se, da so Nemci pozabili na svoje oficirje in da ni padlo zaradi njih večje število talcev.

Komaj 14 dni po našem sestanku pri Anžonovcu so se pokazale posledice Prevelike zaupljivosti nekaterih do organov okupatorja. Bil je to ognjeni krst Prešernove brigade. Ker so ti dogodki potekali takorekoč pred mojimi očmi, naj jih opišem, kolikor se po tolikih letih še spominjam.

Dne 1. avgusta je bila lepa nedelja, ko je sosedov sin zbežal v partizane, ker bi moral iti v nemško vojsko. Dne 2. avgusta zjutraj me je zbudilo močno ropotanje težjih vozil. Stekel sem v zgornjo sobo in opazil, da se pomikajo cele kolone tovornjakov in avtobusov, polne nemških vojakov, v treh smereh: proti Zirem, Lučinam in Zirovskemu vrhu. Ko sem prišel zjutraj kot običajno ordinirati, je

v čakalnici čakal starejši možak iz Hlavčih njiv, po domače Povh. Preden sva se začela pogovarjati, je pričelo pokati. Strelji, rafali in eksplozije so si bliskovito sledili. Ko sem opazil, da je možak prebledel, sem mu povedal, kaj sem zjutraj videl. Na to mi je dejal: »Ubogí fantje!« Povedal je, da je ponoči skozi Hlavče njive šla velika kolona partizanov, ki so bili videti zelo utrujeni, slabo oblečeni in še slabše oboroženi.

Pokanje se je medtem okrepilo in je postajalo vedno bolj silovito ter je trajalo ves dan, ponoči pa smo videli, ko so Nemci spuščali rakete in teren osvetljevali z žarometi. Naslednji dan so se pojavila še letala, ki so z bombami zasula naše borce, kjer so se pojavili. Nas, ki smo vse to videli in slišali, je spreletavala le ena misel: »Izdaja.« Tretji dan je streljanje ponehalo in Nemci so se pričeli vračati in se vzpenjati na avtomobile, pripravljene za odhod. Ko pa so oficirji že dajali znamenja za odhod, smo zaslišali, kot Nemcem v posmeh, za Gorenjo vasjo rafal iz brzostrelke. Ta rafal je nemške oficirje tako šokiral, da so se sredi ceste zbrali in posvetovali, kaj naj naredijo. Čez nekaj minut je eden iz gruče, verjetno je bil komandant, zamahnil z roko in Nemci so se odpeljali. Kmalu smo izvedeli podrobnosti o tem žalostnem »ognjenem krstu«. Žrtve domačine so ljudje spoznali in pokopali...

Zadeva z mojim nemškim državljanstvom ni potekla brez neprijetnih posledic, ker sem kmalu potem prejel poziv, naj se zglasim v Kranju na vojaškem naboru. Ko sem se javil na določeni dan v Kranju, sem se znašel v družbi »folksdojčerjev« iz vse Gorenjske. Bilo me je tako sram, da bi se najraje v zemljo vdrl. Imel sem pa srečo, da me je zdravnik naborne komisije kot stanovskega tovariša prijazno vprašal, če se čutim zdravega. Rekel sem mu, da čutim težave na srcu, posebno, če grem v hrib. Ko mi je preiskal srce, je stopil k polkovniku, ki je bil predsednik naborne komisije in je z njim nekaj razpravljal, potem se mi je prijazno nasmehnil in mi povedal, da sem opravil. Začudil sem se, ko sem prebral izvid, ki se je glasil, da sem sposoben le za vojaško službo v domačem kraju, v drugi nadomestni rezervi, kar pomeni, da sem nesposoben za vsako vojaško službovanje, kljub temu, da sem bil izredno krepak in mišičast.

Dne 18. junija (točen datum, kdaj se je to zgodilo, sem izvedel šele pred kratkim od pokojne Cilke Ferlanove, ki je

takrat bila lastnica gostilne, v kateri se je dogodek pripetil) sem bil pri nekem bolniku v Javorjah, avto pa sem pustil pod klancem v Podobnem. Ko sem se po obisku vrnil do avta, so mi povedali, da se je medtem kar na lepem pojavil partizan Bar, ki so ga poznali po celi Poljanski dolini. Bar je prisilil šolskega nadzornika Kržišnika, ki je prišel z motorjem v Podobeno, da ga je vzel na motor in ga odpeljal proti Poljanam. Kržišnik je naglo vozil, tako da je črna peclerina, ki je bil vanjo Bar ogrnjen, kar vihrala. Kržišnik ga je moral peljati skozi Poljane mimo žandarmerijske postojanke. Tu je v gostilni Pri Anžku ubil žandarja Gorjanca, ki je bil Slovenec in nevaren ovaduh. Dobro pol ure po tem dejanju je bil Bar, kot sem pozneje izvedel, že v Malenskem vrhu. Vse pa se je zgodilo takole: Bar se je v bližini gostilne oglasil pri znancih in vprašal, če so v bližini žandarji. Izvedel je, da so bili v gostilni, a so odšli domov in pustili v gostilni Gorjanca samega z drugimi gosti. Bar je prišel v gostilno, se nagnil čez nekega gosta ob mizi in Gorjanca ustrelil. Nemci so po tem dogodku več ljudi iz Gorenje vasi odpeljali in jih tudi kmalu izpustili, ker se je izkazalo, da takrat niso imeli nobenih zvez z Barom. Dne 21. junija pa so Nemci iz Begunj pripeljali 10 talcev, jih privezali k drevesom pod vasjo in ustrelili, kar nam je bilo dokaz, da je moral Gorjanc delati Nemcem »velike usluge«.

Naj sedaj še povem, kako sem še v istem letu naletel na enega glavnih Rozumekovih agentov — Hojana. Dne 13. novembra so me klicali na Hotavljce, da bi nudil pomoč človeku, ki je skozi okno opazoval spopad med Nemci in partizani in bil pri tem slučajno ranjen. Z avtom sem prišel do ranjenca, in ko sem bil gotov, je prišel k bolniški postelji partizan in me vprašal, če sem zdravnik. Ko sem mu pritrdilno odgovoril, mi je dejal: »Z menoj boste šli.« Ko sem mu povedal, da ne mislim iti z njim, mi je dejal: »Če ne boste šli, bom ob glavo.« Odvrnil sem mu: »Če je tako, pojdiva, ker zaradi mene ne sme nihče priti ob glavo.«

Ker sem vzel s seboj mlajšega sina, sva oba sedla v avto, borec pa je sedel na blatnik. Odpeljali smo se do Podgore, kjer je bilo več borcev, ki so nas ustavili, ko sem hotel zaviti okoli ovinka. Ustavil nas je namestnik komandanta Vojkove brigade Oto Vrhunc-Blaž, ki mu je borec povedal, koga je pripeljal. Blaž mi je rekel: »Dobro, saj rabimo zdravnike in borce,« in pokazal na sina, ki je stal poleg

mene. Ko sem mu povedal, da je sin, ko naj dopolni 14 let, ga je pustil in mu naročil, naj doma pove, kaj se je z menoj zgodilo. Sin se je žalostno ločil od mene in se podal peš proti domu. Ko nam je na ovinku že skoraj izginil izpred oči, zakliče Blaž: »Fantič, pridi nazaj! Sel boš z očetom in boš doživel mnogo zanimivega!« Sin se je vesel vrnil k nama in odpeljali smo se dalje do Trebije, kjer smo se ustavili pri Bezjaku, kjer je imel Blaž nek opravček. Pot smo nadaljevali do trebijskega mostu, kjer mi je Blaž velel ustaviti avto. Naročil je nekemu borecu, ki je znal šofirati, naj vozi dalje. Borec mi je odvrnil: »Tovariš, namestnik, česta je minirana, kot ti je znano.« Blaž mi je odvrnil, da se partizan ne sme ničesar bati in da naj vozi s polnim plinom. Oba s sinom sva izstopila in avto je zdrvel proti Fužinam, kamor je prispel brez nezdod. Naprej do Sela sem vozil jaz. Pri Pintarju smo prečkali Soro in se ustavili pri Modrijanovcu, kjer je bil štab brigade. Ker je bil komandant Vojkove brigade Milan Tominc odsoten, smo se peljali dalje skozi Žiri do Petrona, kjer smo našli na komandanta, ki je pravkar vstopal v resilni voz, ki so ga pred nekaj dnevi zaplenili Nemcem. Spotoma sem povedal Blažu, da sem povezan z Matijem in da dvomim, če bo on soglašal s tem, da ostanem v NOV. Blaž je to povedal komandantu, kakor se je ta usedel v avto. Odpeljali smo se v Novo vas, kjer je bila tehnika in telefon. Komandant je kakšno uro iskal zvezo z oblastnim komitejem, ki je bil takrat v Martinjem vrhu, da je slednjic je govoril s Krmeljem, ki mu je svetoval, naj naju s sinom izpusti, da se z avtom vrneva v Gorenjo vas.

Ker se je medtem že znočilo, so nama, ker je pričelo tudi močno deževati, svetlovali, naj se vrneva v štab brigade, kjer bi prenočila. V štabu brigade sem se seznanil z namestnikom komisarja Antonom Miličem-Markom. Tu sem srečal tudi človeka, ki se mi je zdel znan; nisem so pa mogel spomniti, kje sem ga že srečal. Stopil sem k njemu, da ga pozdravim kot znanca, pa mi je rekel, da se nisva še nikdar videla. To se mi je zdelo čudno, zato sem vprašal tov. Miliča, kdo je ta človek. Milič mi je povedal, da je bivši jugoslovanski major Hojan, ki je načelnik štaba brigade. Hojana nisem več videl, čudno pa se mi je zdelo, da me ni hotel spoznati. Šele kasneje sem se spomnil, da naju je seznanil major Vraček, ki je bil v Gorenji vasi komandant sektorja utrjevalnih del (Anton Milič-Marko

je bil, ko sem ga ponovno srečal, komandant goriškega vojnega področja, kjer sem bil sanitetni referent. Vedel se me je dobro spominjati in tudi tega, kako me je bil Hojan zatajil.) Vojkovi so nama postregli z dobro večerjo in s sinom sva prenočila v posteljah, ki so bile pripravljene za oficirje. Dobro se spominjam te noči, ker sem slabo spal in je vso noč močno deževalo.

Zjutraj so nama postregli z dobrim zajtrkom. Ker je vso noč lilo, je Sora tako narasla, da je ni bilo mogoče z avtom prečkati. Komandant je predlagal, da bi naju on peljal, dokler je pot prevozna. Komisar Milič nama je napisal prepustnico in potrdilo za avto, če bi ga slučajno izgubil. Komandant naju je peljal do Kladeja pod Zelenakom, ker dalje cesta ni bila več prevozna. Domov sva prišla vsa premočena, ker je zelo deževalo. Domači so že vedeli, kaj se nama je pripetilo, vedela pa je tudi že Zandarmerija, kamor sva se morala javiti. Poleg domačega komandirja, ki naju je poznal, sta bila navzoča tudi zagrižena komandirja iz Zirov in Sovodnja. (Nemci so nekaj dni prej zapustili postojanki Žiri in Sovodnja in niso več imeli v teh dveh krajih svojih postojank.) Zirovski komandir je hotel izvedeti vse podrobnosti v katerih hišah sva bila in kako so partizani oboroženi. Povedala sva jim, da je brigada odlično oborožena, kaj več pa niso izvedeli, ker sva se delala, kot da ne poznavata Zirov. Ker sem se delal zelo izčrpanega, je gorenjevaški komandir svetoval, naj me zaenkrat pustijo pri miru, ter da bo že kasneje napravil in odpotisljal poročilo o dogodku, kar se pa ni zgodilo, ker so v naslednjih dneh imeli preveč dela in so na to pozabili. Oba s sinom sva imela srečo, kajti 14. novembra se je pričela novembrska hajka, ki bi jo verjetno le težko preživela.

Naj opišem še, kaj je bilo z mojim avtomobilom. Ko se je pričela hajka, sem bil prepričan, da ga ne bom več videl. Na srečo sem se zmotil. Tik preden se je začela hajka je komandant Vojkove brigade Milan Tominc odredil, naj avto »zabunkajo«. Borci so ga zapeljali v bližnji kozolček in ga zasuli s praprotjo. Naslednji dan je močno snežilo in ni bilo zaradi tega okoli kozolčka nobenih sledov, tako da Nemci avtomobila niso našli. Presenečen sem bil, ko so mi kak teden po hajki prinesli listek, naj pridem na Selo po avto, da se mi kaj ne zgodi. Najel sem vprežni voz in ljudje, naložil na voz vse potrebno, ker sem vedel, da bom avto

zaradi razdrte ceste le s težavo spravil domov. Avto sem dobil, a brez ključev, tako da ga ne bi mogel vžgati. Iz pločevine sem izdelal ključ in sem z njim vžgal motor. Po dobrem mesecu mi je nek borec iz Zirov poslal originalne ključke. Ker sem dobro vedel, kaj mi avto pomeni na obsežnem terenu, sem vzlet iz njega akumulator in ležaj sprednjega kolesa ter oboje odnesel Leopoldu Prostorju, ki mi je oboje hranil do osvoboditve. Ko sem odšel v NOV, sta sinova avto zabunkala z drvni, tako da sem ga po osvoboditvi uporabljal do leta 1937.

Omenil sem mojstra vseh del Leopolda Prostorja. Ta mi je v moj univerzalni aparat za zdravljenje z električnim tokom spretno vgradil kratkovalni sprejemnik, tako da sem do odhoda v NOV lahko poslušal, kaj se godi po svetu in z novicami seznanjal zanesljive ljudi in jih hrabil.

Ko pišem te svoje spomine, ne smera pozabiti, da mi je moja žena tudi v najtežjem času veliko pripomogla. Naj citiram izjavo, ki sta jo za sprejem v članstvo ZB podpisala prvoborca Maks Kalan (prvi ilegalac, ki sem ga obvezal) in Valentin Hren (ki se je z njo zmenil, kdaj, kje in kako me bodo »napadli«, da bom, ne da bi bila družina prizadeta, odšel v NOV): »Podpisana izjavljava, da je tov. Gregorčič Berta, žena zdravnika iz Gorenje vasi, sodelovala v NOB od 1941 do osvoboditve. Predvsem je v lekarni delala zdravila in jih oddajala v velikih količinah za borce in aktiviste. Vsa zdravila in obvezilni material se je izdajal brezplačno, brez vsakega povračila. Poleg tega je imenovana vedno pomagala svojemu možu pri nudenju pomoči ranjenim in bolnim borcem ter pri operativnih posegih in skrbela, da niso njegova pošta vzbujala pozornosti okupatorja. Končno je pomagala razpečevati propagandni material in prenašala poročila. Ker je bilo njuho sodelovanje splošno znano, je bila po moževem odhodu v NOV izpostavljena strogi kontroli in surovostim belogardistov, ki so se naselili v zdravnikovem domu, in je bilo njeno življenje stalno ogroženo, ker so jo smatrali za talko.«

Naj povem še kaj o Nemcih! Po mojih izkušnjah so nam bili, razen redkih izjem, najbolj nevarni in zagrizeni pomenčeni Korošci. Veliko sem našel Nemcev iz vsega »rajha«, ki so bili dobri, razumevali in uvidevni za naš trpinčeni narod. Med njimi so bili tudi taki, ki so vedeli, da nimajo kaj iskati v naši deželi. V februarju 1942 sem bil kilcan»

oddaljeno nemško postojanko, kjer je nekdo obolel. Ko sem opravil z bolnikom, so me vprašali, kako se kaj počutim v teh težkih razmerah, ki so se pojavile. Med razgovorom se je oglasil eden navzočih in je rekel vpricho komandirja postojanke: »Ne vem, kaj iščemo v tej deželi. Slutim pa, da bo, preden bodo gozdovi ozeleneli, tekla v potokih naša in slovenska kri.« Dogodki so pokazali, kako prav je prerokoval ta poštenjak, usoda pa je hotela, da je ta graničar zdrsnil na zaledeneli strmini, a se mu je med padcem sprožila brzostrelka in ga ubila. Sam sem po nekaj dnevih videl, kje je izkrmavel, saj se je na snegu poznala široka rdeča sled.

Nekoč, ne vem več kdaj, vem pa, da je bilo ob neki »hajki«, sem se seznanil z zdravnikom-ginekologom, ki je kot rezervist služil v nemški vojski. Med pogovorom sem spoznal, da ni navdušen za nacizem in zaupno mi je priznal, da ne verjame v Hitlerjevo zmago. Ko sem mu dejal, da sem istega mnenja, me je vprašal, kaj bo potem. Pristavil je, da se boji, da bo vojni sledil komunizem ter me vprašal, če se jaz tega bojim. Odgovoril sem mu, da se ga ne bojim, ker imam čisto vest, njemu pa zatrdil, naj se ne boji, ker sem prepričan, da se njegovih rok ne držijo nedolžnih ljudi.

Ob kapitulaciji Italije so me poklicali v oddaljeno postojanko, kjer je bil ranjen italijanski zdravnik, ki jo je »skupil«, ker se je neka enota Italijanov uprla položiti orožje. Ko sem oskrbel ranjenca, sem pohvalil komandirja postojanke, da me je poklical k ranjenemu kolegu in mu omenil, da se je zlomila os Rim — Berlin. Namignil sem na prodiranje Rušov in ga vprašal, če je opazil, kaj se godi v zraku. (Takrat so zavezniška letala začela z bombami zasipati nemška mesta.) Povedal sem mu tudi, da lahko posluša poročila skrivne postaje »Die Stimme Oesterreichs«. Po nekaj tednih me je obiskal v Gorenji vasi in mi je dejal: »Hvala, da ste mi odprli oči. Sedaj vem, da smo na začetku konca.«

Nekoč ob hajki je prišel k meni na posvet rezervni oficir in mi je rekel, kako škoda je, da je ta lepa dolina, ki je o njej toliko slišal, prizorišče takih bojev. Ko sem ga vprašal, od kod pozna to dolino, mi je povedal, da ve zanjo od očeta, ki je imel prijatelja-umetnika, ki mu je o njej veliko pripovedoval. Povedal mi je tudi, da je očetovi prijatelj mlad umrl in da ni mogel nikoli pozabiti, kako žalosten je bil pogreb tega nadarjenega

umetnika. Ko sem ga vprašal, od kod je doma, mi je povedal, da je iz Kaisserslauterna. Ko sem to slišal, sem takoj vedel, da je bil nadarjeni umetnik naš poljanski rojak slikar Janez Šubic, pri tem pa pomislil, kako majhna in okrogla je naša zemlja.

Za konec naj povem še eno zgodbo. Nemški žandarji so šli kositi v neko hribovsko vas, kjer so bili vsi moški v partizanih, doma pa so ostala samo dekleta

in žene. Med košnjo so jih zagledali belogardisti, ki so šli iz ene od bližnjih postojank. Ker so mislili, da kosijo partizani, so začeli obstreljevati Nemce. Končno so beli le spoznali svojo zmoto in se jezno odstranili, ker so videli, da so Nemci pomagali partizanskim ženam.

Naj končam svoje spomine z resnico: »Čudna so pota usode.«

Dr. Milan Gregorčič

NEKAJ DOPOLNIL IN POPRAVKOV

Partizanske enote in boji v Selški dolini 1941—1943, Loški razgledi XXII, 1975:

— str. 215: ne: »... in neki Štefe iz Senčurja...« pač pa: »... in Anton Štefe iz Senčurja...«

— str. 217: V časopisu Komunist dne 23. 8. 1976 je dr. Aleš Bebler objavil članek *Usoda španskega ljudstva*. Tu je navedeno, da so slovenski prostovoljci v enotah republikanske Španije leta 1937 imeli svojo četo, ki se je imenovala po Ivanu Cankarju, Španski borci, ki so leta 1941 postali gorenjski partizani, so torej tudi to ime dali svoji Jeseniški četi in zatem gorenjskemu bataljonu. — Španska državljanska vojna je trajala od 18. julija 1936 do 1. aprila 1939, zato je treba napisati, da so prostovoljci iz Slovenije odhajali v Španijo v letih 1936 in 1937. — Slovenci, ki so kot izseljenci leta 1941 v Srbiji postali partizani, so se tudi združili v četo Ivana Cankarja. Ti borci so decembra 1941 prišli v sestav I. proletarske brigade. — V 6. vrsti od spodaj je zapisano nepravilno Konjšek; pravilen priimek je Konšek.

— str. 219: Jelovška četa je nemške telefoniste na Češnjici napadla 19. novembra 1941 zvečer. Tedaj je bil smrtno ranjen Anton Jug, teže ranjen pa Stane Kersnik-Jelovčan, ki se je potem zdravil pri Kocjanovih na Bukovšćici. Jelovška četa torej tedaj na Češnjico ni prišla iz Jelovice, pač pa iz taborišča na Mohorju, naslednjega dne po požigu mostu na Praprotnem.

— str. 220: Po posvetovanju gorenjskega političnega in vojaškega vodstva, ki je bilo na Bukovšćici pri Kocjanovih po vsej verjetnosti v noči na 1. december 1941, so odšli na teren: Maks Krmelj v Poljansko dolino, skupina 12 borcev pod vodstvom Staneta Bokala in Poldeta Stražišarja pa prek Jelovice, kjer se je razdelila. Bokal je svojo skupino vodil v blejsko-bohinjski kot, Stražišar pa svo-

jo skupino na zgornjesavsko-jeseniško območje.

— str. 222: Skupina borcev, ki jo je vodil Ivan Bertoncej-Johan, je prišla na Dobravo v poznih večernih urah 31. decembra 1941. — O nastanku in delovanju Cankarjevega bataljona glej knjigo: Ivan Jan, *Dražgoška bitka*, Ljubljana, 1974.

— str. 223: v 11. vrsti od zgoraj je pravilen datum 6. januar.

— str. 225: Dr. Tone Ferenc je v reviji Borec, leto 1977, št. 2, objavil razpravo v naslovu *Dva nemška policijska generala pred Dražgošami*. V njej je navedeno več novih izsledkov o tej bitki.

— str. 227: V poglavju *Prva grupa odredov* je treba nekoliko širše pojasniti nastajanje bataljonov in odredov. Spomladi 1942 so bile na Gorenjskem naslednje enote: 1. ali Cankarjev bataljon, 2. ali Poljanski bataljon in na levem bregu Save Kokrška in Kamniška četa. 20. junija 1942 je nastala važna sprememba: iz Cankarjevega sta nastala dva bataljona, in to: 1. ali Cankarjev ter 2. ali Poključki bataljon — O formiranju bataljonov in odredov junija 1942 na Gorenjskem je v knjigi *Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941—1945* (Ljubljana, 1976) na str. 355 takole zapisano: »Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je v skladu s svojim osnovnim operacijskim načrtom poslalo iz zbirnega tabora na Ključu v Polhograjskih Dolomitih v okrepitev na Gorenjsko 120 novih borcev, od katerih je večina ostala v 2. ali Poljanskem bataljonu 1. grupe odredov, 30 pa jih je čez Savo odšlo pod Karavanke, kjer sta sredi junija 1942 Kamniška in Kokrška četa že prerasli v 1. in 2. bataljon Kokrškega odreda. Tudi okrepljene čete 1. ali Gorenjskega bataljona so se na desnem bregu Save konec istega meseca